

PAPER DETAILS

TITLE: YASLILARA GÖRE 'YASLILIK' ve YASLILARI ETKİLEYEN SOSYAL DEĞİŞİMLER

AUTHORS: Neslihan SUCU

PAGES: 66-81

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/750450>

YAŞLILARA GÖRE ‘YAŞLILIK’ ve YAŞLILARI ETKİLEYEN SOSYAL DEĞİŞİMLER

Neslihan SUCU¹

Özet

Yaşlanma dediğimiz olgu genel kaniya göre atmış ve üzeri yaşları aşan kişiler için kullanılan ruhsal, zihinsel yeteneklerin kaybı ve psişik işlevlerin zayıflaması ile eş anlamlıdır. İnsan gelişimi fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel olmak üzere başlıca dört temel alandan oluşmaktadır. Gelişim psikologları bu dönemlerinin her birini ayrı ayrı ele alarak dönemlere karşılık gelen isimler oluşturmuşlardır. Yaşlılık ise belki de son nokta olarak nitelendirebileceğimiz bütün bu dönemlerin tamamlandığı bölümdür. Hayat bir pastayı, yaşlılık ise bu pastanın son dilimini oluşturmaktadır.

Yaşlılık döneminde yaşanan en önemli sosyal sorunlardan birisi yaşlıların bakımındır. Her ne kadar 65 yaş ve üzerindeki her yaşlı, hasta ve bakıma muhtaç olmasa da hastalanma riski ve fiziksel yetersizlikleri nedeniyle yardıma ihtiyaç duyma olasılığı artmaktadır.

Bu dönemde görülen fonksiyonel ve fiziksel yetersizlikler nedeniyle yaşlı bireyler ve aileleri toplumsal bakım alternatifleri arasından birini seçme ile karşı karşıya kalmaktadır. Birlikte yaşamaktan çıkan problemler ve modern hayatın doğal sonucu olarak yaşlılık probleminin de çözümünde profesyonel yardım gerektiği açıktır.

Profesyonel kurumlaşma ve meslek örgütleri çerçevesinde yaşlı bakımı ve hizmeti yapılarak hem ailenin üzerinden yük alınacak hem de yaşlının yeni rolüne uygun bir yaşam şansı yakalaması sağlanacaktır. Bu anlamıyla huzurevleri, kentsel hayatın bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Huzurevleri, devletin sosyal alana bir müdahalesidir. Huzurevleri, Türk toplumunda yaşlı vatandaşları barındırmayı ve yaşamlarının geri kalan kısmını huzurlu geçirmelerini sağlamayı amaç edinmektedir.

Bu çalışmada Niğde Huzurevine gelen yaşlıların; huzur evine gelmeden önceki huzurevi görüşleri, yaşlıların şu anda huzurevinden memnun olma durumları, yaşlıları huzurevinde rahatsız eden durumlar, yaşlılara göre huzurevinde kalan yaşlılarda bulunması gereken özellikler, yaşlılara göre huzurevinde kalan yaşlıların en çok hoşlandıkları şeyler, yaşlıların huzurevinde kalırken en çok özlediği şey, yaşlılara göre yaşlıların saygı görme nedenleri, yaşlılara göre yaşlılarda bulunması gereken özellikler yaşlılar açısından tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespitler yapılırken veri toplama tekniği olarak “doğal gözlem” kullanılmış olup ayrıca kaynak tarama ve betimleme analizi yapılarak, bulgular tablolara dökülerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, yaşlanma, yaşlı bakımı, huzurevi.

‘ELDERLY’ ACCORDING TO ELDERLY AND SOCIAL CHANGES AFFECTING ELDERLY

Abstract

The phenomenon that we call aging is a synonym for the loss of psychic, mental abilities and psychic functions, which are used for people who are over and over age. Human development consists of four main areas: physical, emotional, social and mental. Development psychologists have dealt with each of these periods separately and formed names corresponding to periods. Old age is perhaps the last point we can describe as the end of all these periods are completed. Life is a cake, old age is the last part of this cake.

¹ ORCID: 0000-0002-7277-3585 Yüksek lisans öğrencisi, Aksaray Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Meslek Yüksekokulu, Aksaray, Türkiye.

One of the most important social problems experienced in old age is the care of the elderly. Although every elderly, over 65 years of age and older are in need of care, there is an increased need for help due to the risk of illness and physical disability.

Due to the functional and physical deficiencies seen in this period, elderly individuals and their families are faced with choosing one of the social care alternatives. It is clear that professional help is needed in the solution of the old age problem as a result of the problems of living together and the natural result of modern life.

Within the framework of professional institutionalization and professional organizations, elderly care and service will be carried over both the family and the elderly will have a chance to live according to the new role. In this sense, nursing homes emerged as a requirement of urban life. Retirement homes are an intervention of the state in the social sphere. Retirement homes aim to accommodate elderly citizens in Turkish society and to ensure that the rest of their lives are peaceful.

In this study, the elderly who came to Niğde Nursing Home; nursing home before the nursing home for the elderly, the situation of elderly people at home, disturbing the elderly in the nursing home, elderly people who need to live in a nursing home for the elderly, according to the elderly people in the nursing home most loved things, the old people in the nursing home remains the longest thing that the elderly, according to the elderly The reasons for respect for elderly people were determined according to the elderly. While data were collected,, natural observation leme was used as a data collection technique.

Key Words: Aging, aging, aged care, nursing home.

GİRİŞ

1. Yaşlılığa Genel Bakış ve Yaşlanmanın Nedenleri

Yaşam sürecinin son evresi olarak kabul edilen yaşlılık kendi içinde farklı özelliklere sahip çeşitli alt grupları barındırdığı için değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Örneğin, yaşlılık yetişkinliğin bir uzantısı olarak yaşam süresinin ileriki döneminde fiziksel ve ruhsal değişmelerin görüldüğü bir evre olarak kabul edilmektedir. Başka bir tanımda, “hercanlı için intrauterin hayatta başlayıp ölüme kadar devam eden kaçınılmaz ve geri dönülmez bir süreçtir” (Demirsoy ve Bozcuk, 1997:1-6). Bir başka tanımda, “bir kişinin iş veriminin azalmasına, dengesinin kaybolmasına, sağlığının bozulmasına yol açan vücudun yapısal yıkım ve harabiyetine neden olan değişikliklerin yaşandığı yaşam sürecidir” (Seviğ, 1992: 149-151). Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) tanımına göre yaşlılık “çevresel faktörlere uyum sağlama yetisinin giderek azalmasıdır” (Ergün ve ark., 2001;Ergün ve ark. 2003). Yaşlanma, bugün önlenmesi mümkün olmayan kronolojik, sosyolojik, biyolojik ve psikolojik boyutlu bir gerilemedir. Bu hayat boyu devam eden bir süreçtir (Karaman ve ark. 1997; Azak ve ark., 2001; Kutsal, 2005).

Yaşlanmayı etkileyen dört neden saptanmıştır, 1. Verimli bir işten yoksun kalmak, pasif kalmaya zorunlu olmak, 2. Fiziksel gücün zayıflaması ve bedensel yakınmaların ortaya çıkması, 3. Eğlenceden yoksunluk, yaşamın zevk veren deneyimlerinden ve sevinçlerinden vazgeçmek veya bunların dışında bırakılmak, 4. Ölüme yaklaşımın bilincinde olmaktır (Dik ve ark., 2004). Günümüzde hızlı nüfus artışındaki azalma eğilimi ve ortalama yaşam beklentisinin yükselmesi genel nüfus içindeki yaşlı nüfus oranının artmasına neden olmakta, bu da dünyamızı giderek demografik yaşlanma sürecine sokmaktadır. Bugün dünya nüfusunun %10’nunu 65 ve daha yukarı yaşlardaki bireyler oluşturmaktadır (DPT, 2006: 6). Yaşlı nüfustaki hızlı artış beraberinde uzun yaşamın getirdiği yalnızlık, yoksulluk, özürlülük, kronik hastalıklar, bakım ve destek gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu da yaşlı sorunu ve yaşlılık hizmetlerinin tüm yönleriyle yeniden ele alınması gereğini öne çıkarmıştır (Gökçe-Kutsal, 2007).

Günümüzde ülkemizin sosyo-ekonomik yapısında görülen hızlı değişim, sosyo-kültürel yapısının da değişmesine yol açarak, ailenin işlevi ve yaşam tarzında da önemli değişmeler meydana getirmiştir. Bu süreçte yaşlının aile içindeki yeri, önemi, gücü ve otoritesi önemli ölçüde azalmıştır (Danış, 2007; Ergün vd., 2003). Özellikle sosyal güvenlik kapsamına dahil olmayan, maddi güvenceden

yoksun, yoksul ve kimsesiz yaşlıların bakım sorunu geleneksel üretim ilişkilerinin değişmesine paralel olarak geleneksel yardım anlayışını aşmıştır. Ayrıca maddi durumları iyi olmalarına karşın ilerlemiş yaşları dolayısıyla sakin bir yaşamın özlemini duyan, çevresindekilere ve diğer yakınlarına her hangi bir konuda yük olmak istemeyen bireylerin de dinlenebilecekleri çeşitli kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece toplum artık yoksul ve kimsesiz yaşlıya bakmayı bir yük olarak görerek bu görevi devlete havale etmekte çünkü toplumsal değişimle birlikte geleneksel değerler sistemi ve buna bağlı olarak yaşlıyı korumaya ilişkin toplum kültürü de önemli ölçüde zayıflamıştır (Gitmez, 2000). Sağlık durumu da yaşlının hayatının her yönünü etkilemektedir. Özellikle sağlık durumunun yaşlının yaşama bakış açısını ve sosyal uyumunu etkilediği varsayılır. Bu konuda Emiroğlu'nun (1995) yaptığı çalışmada kendini sağlıklı hissedenden yaşlının çevresine daha iyi uyum sağladığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan yaşlıların çocukları ve özellikle arkadaşları tarafından ziyaret edilmesi ya da onları ziyaret etmesi yaşlıların uyumlarını genellikle olumlu etkilemektedir (Emiroğlu, 1995).

Yaşlıların yaşlılığa karşı tutumu, özellikle emeklilik yıllarında, aile ve toplum içinde saygınlığı yitirdiğini ve işe yaramadığını düşünmekte, yeni konumuna uyum sağlayamadığı için davranış değişimi göstermekte, sonuçta da ruhsal sorunlar yaşamaktadır (Büyükcoşkun, 1990).

Gelişmiş ülkelerde yaşlı; 65 yaş üstü bireyler olarak tanımlanmaktadır. Yaşlanma ise bireysel bir değişim olarak kişisel, fiziksel ve ruhsal yönden gerilmesidir. Yaşlanma bireysel olmakla birlikte, toplumsal değerler ve diğer etkenler toplumda yaşlı ve yaşlılığa verilen değeri ve yeri belirlemektedir (Yıldız, 2001: 96). Bu nedenle yaşlılık sadece biyolojik bir olay olmayıp, toplumsal ve kültürel bir olaydır. Sanayileşme süreciyle hızla gelişen teknoloji, yaşamı her yönüyle etkilemeye başlamış böylece toplumsal değişim ve gelişmeye yol açmıştır.

Yaşlılık döneminde bireyin, gençlik ve yetişkinlik dönemlerindeki biyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal anlamda taşıdığı özelliklerin farklılaştığı görülür. Bu dönemde birey, organizmanın zaman içinde işlevlerinde gerileme görülmesi nedeniyle, fiziksel yeterliliğin azalması ve bedensel olarak bozulma gibi biyolojik sorunlarla karşı karşıya kalır. Bireyin yaşlılık döneminde zekâ, hafıza, öğrenme kapasitesi ve hızı, algılama ve güdülenme gibi zihinsel işlevlerinde, uyum ve bahsetme mekanizmalarında, ruhsal durumunda değişiklikler ortaya çıkar. Geçmişe göre daha az istekli olma, çevreye karşı alıngan bir tutum içinde olma, çevresinde gelişen olaylara karşı ilgisizlik ya da abartılı ilgi ise yaramazlık düşüncesi, karamsarlık, yalnızlık hissi gibi problemler görülebilir. Gençlik ve yetişkinlik döneminde rahatlıkla sosyal ilişkiler kurabilen birey yaşlandığı zaman kendi içine çekilerek çevresiyle olan ilişkilerini sınırlandırabilir (Onur, 1992:162-212).

2. SOSYAL DEVLET VE YAŞLI KESİME TANINAN SOSYAL HAKLAR

Günümüz toplumlarında vatandaşlarının haklarını koruyabilmeleri, kullanabilmelerine yönelik yükümlülüklerini üstlenmesi gereken kurum, sosyal devlettir. Sosyal hakları, verili hak üzerine bakarak öteki insan haklarından ayırmaya çalışan ölçüte göre bu haklar, özellikle ve öncelikle korunması gereken sınıf, küme ya da kesimlerin haklarıdır. Sosyal haklar “birey”e değil topluluklara tanınır (Hökelekli, 2008:9-78).

Dolayısıyla işçiler için farklı uygulamalar kadınlar için farklı uygulamalar gerektirmektedir. Yaşlılarda bir topluluk oluşturdıklarından yaşlı hakları denildiğinde; her kesime sunulan temel sosyal hakların yanında, yaşlı kesime özgü farklı uygulamalardan bahsedilmiş olur. Sosyal hakları uygulamaya geçirmeyi kendine temel görev edinmiş model, sosyal devlet modelidir. Sosyal devlet anlayışı Özbudun tarafından, “Devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayış” şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal haklar ve sosyal devlet arasındaki ilişki sosyal adalet temeli üzerine kurulmaktadır. Barker’a göre sosyal devlet “Toplumsal tüm bireylerin temel hakların korumaya, fırsatlara, yükümlülüklerle ve sosyal kazanımlara sahip olduğu ideal düzeydir” (Tanhan, 2007: 35).

Tıpkı Barker gibi sosyal politikaların geniş anlamda sosyal eşitlik ve sosyal adalet sağlayıcı bir işlev ve nitelik kazanması bu politikaları haklar düzleminde hukuki bir temele Temel'e oturması ve yurttaşlık anlayışına sosyal bir boyut eklenmesiyle ilgilidir diyen Metin'de sosyal hakları, istisnasız tüm topluluklara temin edilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır. “Yaşam Teorisine” göre gençlik ve orta yaşlılık döneminde sahip olduğu eğitim, sağlık, çalışma senet gibi hakların yansımalarını, bireylerin 65+ dönemdeki yaşamlarını çok büyük etkide bulunmaktadır. Dolayısıyla önemli olan husus

tüm hayatları boyunca sosyal haklardan mahrum kalmış bireylerin sadece yaşlılık döneminde kendilerine sunulan bazı olanaklardan yararlanmalarıyla rahata kavuşmalarının mümkün olmadığıdır (Hökelekli, 2008:9-78).

Anayasanın 61. Maddesine göre, yaşlılar devletçe korunur yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Yaşlı kesim devlet tarafından korunma hakkı yanında insan onuruna yakışır ve yaşlarının getirdiği bazı farklılığa uyan bir hayata sahip olabilmeleri için sosyal haklarla buluşturulmalıdır. Bu bağlamda, yaşlı nüfusun hali hazırda karşılaştığı toplumsal sorunları göz önünde bulundurmak önemlidir. Bu bağlamda, yaşlılarla ilgili en yaygın toplumsal sorunlar; genel yaşam standartlarının yükseltilmesi, yoksulluk ve düşük gelir, sosyal güvenlik politikalarındaki değişiklikler, tek başına yaşayan yaşlı sayısındaki artış, uygun olmayan konut koşulları, aile bakımındaki azalmalar, yaşlı nüfusun yaşlanma belirtileri, yaşlılığa yönelik olumsuz görüşler ve olumlu rolleri kabullenme güçlükleri şeklinde sıralanabilir (Hökelekli, 2008:9-78).

1976 tarihli ve 2022 sayılı “65 Yaşını doldurmuş muhtaç ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında kanun maunca hiç çalışmamış ya da sosyal güvencesiz işlerde çalışmış bireylerin yaşlılıkta gelir sahibi olmaları amaçlanmıştır. Fakat bu aylığın çok düşük miktarda olması, uygulamanın yetersizliğine dair tartışmaları beraberinde getirmektedir. Zira Türkiye’de yaşlıların sosyal güvence ve ekonomik gelir bakımından durumları oldukça vahimdir. 2006 yılında yapılan GeroAtlas çalışması bulgularına göre artık aylık gelir 100 YTL olan yaşlıların oranı çalışma katılımlarının %73’üne ulaşmıştır. En zor durumdaki yaşlılar dul kadınlardır. Yaşı 75’in üzerinde olan dul kadınların %67’sinin hiçbir geliri yoktur. Bu kadınlar çocukları akrabaları ve komşuları tarafından bakılmakta ve desteklenmektedir (Hökelekli, 2008:9-78).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri 2007 yılında 4 milyon 465 bin olan 65+ nüfusun 927.318’inin herhangi bir sosyal güvenceye ve gelire sahip olmadığından aylık 76.63 TL olan yaşlılık ödeneğinden yararlanıldığını açığa çıkarmaktadır. Ayrıca, ülkede yaşı 60 üzerinde olan 3.2 milyon kadının %90’ından fazlası yoksulluk sınırının epey altında kalan gelirli yaşamını sürdürmektedir. Erkeklerin %75’i herhangi bir gelire sahip iken bu oran kadınlarda %38’e düşmektedir. Diğer taraftan gelirlerin kaynağına inildiğinde yaşlı erkek nüfusun %46’sı emekli maaşını gelir olarak beyan ettiği kaydedilmelidir. Vurgulanan diğer önemli kaynaklar olarak yaşlı aylığıyla kira-faiz gelirleri gösterilmiştir erkeklerin yalnızca %10’u çalışmaktadır. Yaşlı kadınların ise %6’sı kendisine ait emekli maaşına sahip iken, dolaylı emekli maaşını gelir kaynağı olarak belirten kadınların oranı %16’dır. Kadınların %10’u yaşlılık aylığı alırken, sadece %1’i halen çalışmaktadır (Hökelekli, 2008:9-78).

2.1. Sosyal Yardım

Türkiye’de 1986 tarih ve 3294 sayılı, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu”nun gereği olarak Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)’dan dan, ekonomik yoksulluk içindeki yaşlılara yardım yapılmaktadır. Ancak, SYDTF’nin yoksullukla mücadele çalışmaları, önceden hedeflenen nesnel kıstasları çerçevesinde yapılmadığından, yardımların yoksul kesimlere ulaşmadığı, uygulamaların ciddi denetimden geçirilmediği ve yardımların etkinliğinin gözlenmesi yolunda kayda değer çaba sarf edilmediği iddialarıyla eleştirilmektedir. Kuşkusuz iş gücü piyasasına giremeyecek durumdaki sakatlar, çalışamayacak yaşlılar ve kimsesizler için söz konusu yardımların sürdürülmesi yine de gereklilik olarak ön plana çıkmaktadır (Çileli, 2004: 25).

Türkiye’de sosyal yardım, hak temelli olmaktan çok ihtiyaç temelli olarak temin edilmektedir. Yine sosyal yardım sunulacak grupların tanımlamasında geçen, “kimsesiz” ibaresi, ailesi olan ama onlardan herhangi bir destek göremeyen yaşlıların sosyal yardım kapsamının dışına itmektedir. Bu anlayış vatandaşlık ve hak temelli sosyal devlet yerine. Türkiye’de halen yükü öncelikli olarak aileye yıkan, ancak ailenin devreye giremediği durumlarda muhtaçlık-kimsesizlik söylemleri üzerinde, yaşlısına son kertede sosyal yardım temin eden devlet anlayışının varlığını açıkça ortaya koymaktadır (Alkan, 1999:25-32).

Sosyal yardım konusu hak temelli işletilmeyince, yardım almak üzere talepte bulunma konusunda sıkıntılarla yüz yüze gelinmektedir. Aksu Bora’nın çalışmasına göre, yoksul insanlar, kişilerden yardım almaktansa devletten yardım almayı daha “insani olgu” olarak algılamaktadır. Ancak sosyal yardımlardan yararlanmayı, “utanç verici” bulanlara da rastlanmaktadır. Zira sosyal

yardıma başvurmayı, “yoksulluğunu itiraf etmiş” olmak, böylece damgalanmakla eşanlamlı görenlere göre bu olgu, taşınması kolay bir yük değildir. Tam da bu noktada sosyal yardımların yaşlılara talep / ihtiyaç karşılığı verilmesinden, Buğra'yla Keyder'in dikkat çektiği, vatandaşlık geliri uygulamasıyla dağılması önerilebilir. Bu bağlamda “sadaka” gibi değil de “vatandaşlık hakkı” olarak hak sahiplerine ulaştırılacak nakit gelir desteği, yaşlıların toplum içinde özsaygılarını / onurlarını koruyarak yaşamlarına imkân sağlayabilecektir (İnam, 1999:17-23).

Sosyal yardımların yanında, sosyal hizmetlerin önde gelen bir hak olarak algılanması, Avrupa Konseyi'nin 1961'de kabul edip 1996'da gözden geçirdiği ve Türkiye'nin bazı çekincelerle birlikte ancak 2004 yılında imzaladığı “Avrupa Sosyal Şart”nda (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi) somutsallaştırılmıştır (Hökelekli, 2008:9-78).

Bu açıdan yaşlı kesime sosyal hizmet hakkı denildiğinde akla gelen en temel konu, yaşlı bakımında düğümlemektedir. Türkiye'de hizmet veren kuruluşlar. SHÇEK'e bağlı huzurevleri, özel yaşam evleriyle evde bakım üniteleridir. Türkiye'de kurumsal bakım, hem yaşlılar hem de yaşlı yakınları açısından maalesef halen en son seçenek olarak görülmektedir. Geleneksel aile anlayışının, yaşlısının bakımı kurumlara bırakan ailelere ayıplayın gözle bakmasına sebebiyet veren yaklaşım, yaşlıları kalabalıklar içerisinde kaderlerine itmekten öte işlev görmemektedir. Oysa kurumsal bakımın yaşlının hakkı olduğu, kendi tercihleri bağlamında böyle bir seçeneğe sahip olmasının göz önünde bulundurulmasının gerekliliği, “Yaşlı kişi de aile üyeleri tarafından bakılmak istiyor” gibi her zaman geçerlilik taşımayan söylemlerle karşılaşınca kurumsal bakım seçeneğinin göz ardı edilmesi ya da var olan kurumsal hizmetin eksikliklerine önem vermemek sonuçlarını beraberinde getiriyor.

2.2. Yaşlıların Sosyal Haklarına Yönelik İhlaller

İhmal, yaşlı kesime yönelik olumsuz davranış şekillerinden en göz ardı edilenidir. Yaşlılara yönelik şiddet, ayrımcılık ve istismar yanında ihmal konusu görece daha soyut olup özellikle ülkemizde belirgin bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir hak ihlali yaratan husus ise “yaşlı ayrımcılığı” konusudur. Yaş ayrımcılığı, genel olarak toplumun yaşlı nüfusuna olumsuz bakış açısını içermektedir. Bu nedenle, yaş ayrımcılığı kendini hem direkt yaşlılar hakkında oluşturulan kalıplaşmış yargılar, yaşlının gündelik yaşantısına yansır. Örneğin yaşlı nüfus hakkındaki en olumsuz kalıplaşmış yargı içeren, “işe yaramazlık” yakıştırmaları, yaşlının kendisine bakışında olumsuzluk yaratır ve onu çaresizliğe sürükler. Ayrıca bu yargı, yaşlı nüfusun çalışma hayatına katılıp, üretken bir birey olarak toplumsal varoluş edimselliğini yaşaması, önündeki en büyük engeli oluşturur (Hökelekli, 2008:9-78).

Yaşlı nüfus gerek kurumlar kapsamında gerekse kendi aileleri içerisinde şiddet / istismara da maruz kalmaktadır. Kurumlarda bakım alan bazı yaşlıların hem fiziki şiddete tabii kaldıkları hem de sözlü istismarla karşılaştıkları, bilinen bir gerçektir. Aile içerisinde de yaşlıların, diğer aile üyelerinden fiziksel şiddetin yanı sıra ekonomik istismar / Tacize uğradıkları yine araştırmalar sonucunda saptanmış durumlardır. Yaşlı anne babanın, emekli maaşlarının ellerinden alınması ya da sözlü tacize maruz kalmaları, yaşlı hakları ihlaline en güzel örneklerdir (Ertufan, 2008: 36).

2.3. Madrid Uluslararası Yaşlılık Eylem Planı

Eylem planı, yaşlılık konusunda öncelik verilmesi gereken üç ana başlık üzerinde önemle durmuştur. Bunların ilki, yaşlıların kendileri hakkında alınan kararlar ve sosyal politikalar içerisinde daha merkezi bir yere konumlandırmaya yöneliktir. Dolayısıyla yaşlı bireyin, pasif alıcı olarak görülmesinin engellenerek, yaşlıların topluma katkı sağlayan aktif bireyler şeklinde tanınması amaçlanmaktadır (Geçtan, 1990: 14).

İkinci öncelik, yaşlının sağlığının ve iyi hal durumunun ilerletilmesidir. Yaşlılık döneminde, diğer tüm eylemleri sınırlayan başlıca sorun, yaşlı bireyin sağlığındaki gerilemelerdir. Dolayısıyla yaşlıların sağlığı ne kadar yerinde olursa, yaşamın diğer alanlarına dahil olma ihtimali de o kadar artmaktadır. İyi hal durumu, sağlık yanında ekonomik konumu da içermektedir. Ekonomik güvenceye sahip olan birey, daha aktif olarak yaşamına devam edebilmekte, kendisini yoksulluğa iten maddi sınırlandırmalardan kaçınabilmektedir. Bu öncelik, “Madrid Uluslararası Yaşlılık Eylem Planı”da, yoksullukla savaşım, sağlık bakımlarının temini konularına merkezi önem atfedilmesini beraberinde getirmektedir (Tanhan, 2007: 48).

Üçüncü öncelik, yaşlı bireyin olanaklarını arttıran, ona destek veren bir ortam içerisinde bulunmasının teminidir. Bu önceliğin içine hem yaşlının sağlık durumuna uygun bir çevre ve konutta yaşaması dahildir, hem de aile-arkadaş desteği istendiğinde erişebilecek topluluk içerisinde bulunması. “Madrid Uluslararası Yaşlılık Eylem Planı”da yaşlıya bakış açısı, en belirgin şekilde, şöyle ortaya konmaktadır. “Yaşlılık ve yaşlı insanlar üzerine modern bakış açıları, onları değişime tabii nesneler yerine faal öznelere olarak görmekte dolayısıyla onları ekonomik ve sosyal kalkınmanın sadece alıcıları değil ayrıca katkıda bulunanları olarak tanımlayarak da onların hak eden tarafına vurgu yapar ki, bu da onların eşit davranılma ve otonomi gibi temel insan hakları demektir (Hökelekli, 1993: 58).

2.4. DPT Ulusal Yaşlılık Eylem Planı

Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT), 2007 yılında hazırladığı. Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı’nda, “Madrid Uluslararası Yaşlılık Eylem Planı”nda alınan kararların hemen hemen aynısı dile getirilmiştir. Bu kararların uygulanması aşamasında, “Gerçekleştirilecek Eylemler” başlığı altında her bir karardan sonra hayli soyut - genel eylem önermeleri bulunmaktadır.

3. TÜRKİYE’DE YAŞLILARA GÖTÜRÜLEN HİZMETLER

Türk toplumunda, yaşlılara götürülen hizmetleri Cumhuriyet dönemi öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde ele almak mümkündür. Türk kültüründe kökleşmiş olan sevgi ve merhamet duyguları çocuk ve yaşlı haklarını aile davranışının odak noktası haline getirmiştir. Türklerin Şamanistçik inançlara sahip oldukları dönemde, Şamanlar genellikle yaşlıları ve deneyimleriyle toplumun manevi yaşamında etkili kişilerdir. Oğuzlar döneminde de büyüklere son derece bağlılık ve saygı vardır (Saygun ve Çakmak, 2004:364).

Eski Türklerde kabile yaşamının gelişmesi ile tecrübeli yaşlıların zamanla topluluk içinde çok yararlı, saygın kişiler olduğu kabul edilmeye başlanmış ve bu durum töre haline gelmiştir. Türklerde sosyal yardımla ilgili inanç ve geleneklerin öteden beri var olduğu anlaşılmaktadır. Türkler İslamiyet’i kabul etmelerinden sonra da dinsel inancın gereği olarak muhtaç ve güçsüzlere yardım etmişlerdir. Fitre ve zekatin diğer gruplarla birlikte öncelikle yaşlılara verilmesi bu yardımları daha anlamlı kılmıştır. Kuran-ı Kerim’de yaşlıya, sakata yardımla ilgili ayetler vardır (Kaya ve Aslan, 2007:290).

Yaşlılara verilen hizmetlerin tarihi incelendiğinde, yardım biçimlerinin toplumların toplumsal ve kültürel yapılarına ve inançlarına göre kalıplaştığı görülmektedir. Türk toplumunda her dönemde yaşlılara yardım edildiği ve yaşlıların korunmaya alındıkları eski kurumların varlıklarından anlaşılmaktadır. Yaşlıları koruma hizmetini veren ilk kurum Selçuklular döneminde 11. Yüzyılda kurulmuştur. Sivas’ta 11. yüzyılda Reha Oğulları tarafından yaptırılan Darülrıha (Huzurevi), Mısır’da Erbil Atabeyi Muzaffereddin Ebu Sait tarafından yaptırılan Gökbörü tesisleri, dört darülaceze ve dullar için barınma tesisi bulunmuştur. Memlûklular döneminde 13. Yüzyılda Kahire’de açılan Seyfettin Kalavun Hastanesi ve tesisleri dul kadınlara ve yaşlılara hizmet vermiştir (Geçtan, 1984:300).

Osmanlılar döneminde imarethaneler, aşevleri ve tekkelerin muhtaç yaşlılara hizmet verdikleri bilinmektedir. Sosyal hizmetler 19. yüzyıla kadar vakıf kuruluşları tarafından veriliyordu. Bu alanda hizmet veren kamu kuruluşları ve hayır kurumları 19. Yüzyılda kurulmaya başlamıştır. Bu kuruluşlar diğer ihtiyaç gruplarının yanında yaşlılara da hizmet vermiştir. Bunların arasında yer alan 1868 yılında kurulmuş olan Kızılay Demeği ve 1895 yılında kurulmuş olan Darülaceze. Osmanlılar döneminde kurulup günümüze kadar hizmetlerini devam ettiren kurumlardır. II. Abdülhamit devrinde öncelikle sakat ve yoksul erkek, kadın ve kimsesiz çocukları korumak için hizmete giren Darülaceze, günümüzde İstanbul Belediyesine bağlı, döner sermaye ile yönetilen bir kurumdur. Amacı din ve ırk ayrımı gözetmeden, düşkünleri barındırmak, ümitsizlikten kurtarmak ve rahat bir yaşam sağlamaktır (Tanhan, 2007: 58).

Cumhuriyet sonrası dönemde ise, 1930 tarihinde yürürlüğü giren 1580 sayılı yasa ile ilk defa kamu kuruluşu olan Belediyelere bakıma muhtaç kişilerin (yaşlıların) korunması, yaşlı evleri yapma ve yönetme yükümlülüğü getirilmesi üzerine, değişik illerde aceze evleri, güçsüzler yurdu, düşkünler

evi ve huzurevi adı altında yatılı yaşlı kuruluşları açılmıştır. Her türlü sosyal yardım ve güvenlik hizmetlerini düzenlemek, korunmaya muhtaç yaşlı, çocuk ve özürliülerin bakımı, yerleştirilmesi ve rehabilitasyonu ile çalışma gücünden yoksun yoksul kimselerin sosyal güvenliğini sağlamak üzere 3017 sayılı Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilat Kanununun 17. maddesine istinaden 225 sayılı Kanunun 4.maddesi ile 1963 yılında Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Şenol, 1989: 58).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı ilk huzurevi 1966'da Konya'da, ikincisi ise Eskişehir'de açılmıştır. 1982 Anayasasının 61. maddesi Sosyal Hizmetler alanına giren grupları açık bir şekilde belirlemiş ve Anayasanın bu hükmü doğrultusunda hazırlanan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetlere devletin denetim ve gözetiminde halkın gönüllü katkı ve katılımı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülmesi esası getirilmiştir (Karaca ve Yıldız, 2001:43-55).

2828 sayılı Kanunun 4. maddesinde belirtilen genel esaslar dahilinde muhtaç yaşlıların tespiti, korunması, bakımlarının sağlanması ile ilgili hizmetleri yürütmek, bu hizmetler için gerekli sosyal hizmet kuruluşlarının tesisi ve işletilmesi ile ilgili görevleri yerine getirmek üzere aynı Kanunun 10.uncu maddesinin (f) fıkrasına dayanılarak Yaşlı Hizmetleri Daire Başkanlığı kurulmuştur (Karaca ve Yıldız, 2001:43-55).

3.1. Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Götürülen Hizmetler

3.1.1. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik insanlığın eski ve temel bir gereksinimlerinden biridir. Bu gereksinim, yarınından emin olmak isteğidir. Evrensel bir ilkeye dönüşen ve çağdaş uygarlığın simgesi olan sosyal güvenlik kavramı, bireyin karşılaşacağı ve yaşamı için tehlike oluşturan olaylara karşı bir güvence arayışının ürünüdür. Tehlike ile karşılaşan ve yoksulluğa düşen bireye, asgari bir güvence sağlamak isteği sosyal güvenliğin varoluş nedenidir (Ertufan, 2000: 45).

Sosyal güvenlik sisteminin kapsadığı önemli sosyal risklerden biri yaşlılıktır. Türkiye'de yaşlılara yönelik hizmetlerden biri de sosyal güvenlik hizmetidir. Belirli bir süre çalıştıktan sonra emeklilik aylığı almaya hak kazanmış kişilerin sosyal güvenliğini sağlanması yaşlıya yönelik hizmetlerin önemli bir bölümünü oluşturur. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Sosyal Devlet olmasının bir gereği olarak, herkese sosyal güvenlik sağlama görevi 1982 Anayasasının 60. 61. ve 62. maddelerinde belirtilmiştir. Devletin sosyal risklerin (yaşlılık, maluliyet, ölüm, iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, aile masrafları ve işsizlik) oluşmasını engelleyici görevinin yanı sıra sosyal sigortalar yolu ile koruyucu bir rolü bulunmaktadır (Şenol, 1989: 25).

Yaşlıların korunmasına ilişkin maddeleri ile birlikte sosyal güvenliğin herkes için temel hak olduğu 1982 Anayasasında belirtilmiştir. Değişen toplumsal koşullar nedeni ile sosyal güvenlik sistemi içerisine alman yaşlıların maddi risklere karşı korunmaları gerektiği, yaşlılara aylık gelir, sağlık yardımları ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere sağlık yardımı yapılması sağlanmıştır. Ancak bilindiği gibi Türkiye'de sosyal güvenlik programlarından yararlanan ve gerçek anlamda sigortalı olanların sayısı henüz yeterli düzeye ulaşmamış ve yaygın bir sosyal güvenlik ağı kurulamamıştır. Bu nedenle kapsam dışı kalan insanlar yaşlılık günleri için sosyal güvenliği tamamlayıcı bir sistem olan bireysel emeklilik sisteminin kapsamına girebilmektedirler. Yaşlılara sağlanan sosyal güvenlik hizmetleri: Emekli Sandığı Kanunu (5434 ve 2022 sayılı Kanunlar), Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (506 sayılı Kanun ve bu Kanunun 20. maddesi ile 2925 sayılı Kanun), Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Kanunu (1479 ve 2926 sayılı Kanunlar) aracılığıyla gerçekleştirilir. Bunların yanı sıra herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olmayan ve muhtaç durumda bulunan yaşlılara 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu gereği yardım yapılmaktadır.

3.1.2. T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

Genel ve Katma Bütçeli Devlet daireleri, İl Özel İdareleri, Belediyeler, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Sermayesinin tamamı veya yarısından fazlası devletin katılımı ile kurulan bankalar ve ortaklıklarda çalışanlar hizmet süresinin 25. yılını tamamlamış, kadınsa 58. erkekse 60 yaşını doldurmuş ise emeklilik aylığı almaya hak kazanmaktadırlar. 2022 sayılı Kanuna göre 65 yaşını doldurmuş kimsesiz, bakıma muhtaç olan ve hiçbir maddi geliri bulunmayan yaşlılara aylık

bağlanmaktadır. 10.07.1976 tarihinde yayımlanan ve mali hükümleri 01.03.1977 tarihinde yürürlüğe giren 2022 sayılı kanuna göre “muhtaç olmak koşuluyla 65 yaşından büyük ve 65 yaşından küçük olup da muhtaç, malul ve sakat olan Türk vatandaşlarına hayatta oldukları sürece aylık bağlanmaktadır”. Kanuna göre, aylık alanların devlet hastanelerinde ücretsiz tedavileri yapılmaktadır. Tespit edilen gösterge rakamının devlet memurlarının aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpılmasından bulunacak miktar 2022 aylığı olarak hesaplanmaktadır. Bu miktar yıllara göre değişmektedir (Hökelekli, 1991:83-91).

3.1.3. Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK)

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu kanunu uyarınca işçilere ve 2925 sayılı Kanun gereğince tarım işçilerine yaşlılık sigortası hizmeti sağlanmaktadır. 506 sayılı Kanuna göre: en az 25 yıldan beri sigortalı olup, 7.000 gün prim ödemiş, kadınsa 58, erkekse 60 yaşını doldurmuş olan sigortalılar emeklilik hakkından yararlanmaktadırlar.

2925 sayılı Tarım İşçileri Kanununa göre; en az 15 yıldan beri sigortalı olup, 3600 gün prim ödemiş, kadınsa 58 erkekse 60 yaşını doldurmuş olan sigortalılar emeklilik hakkından yararlanmaktadırlar. Ancak tarım kesiminde yaşlıların sosyal güvenlikleri yeterli ölçüde sağlanamamıştır.

Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunun geçici 20. maddesine tabi banka sigorta ve reasürans şirketleri sandıkları da 506 sayılı yasa çerçevesinde iştirakçilerine yaşlılık aylığı bağlamaktadır.

Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu

Esnaf ve Sanatkarlar ile diğer bağımsız çalışanların emeklilik hakkından yararlanma koşullarına ilişkin olarak. 1479 sayılı Kanunun 35. Maddesi aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

Madde 35 - (Değişik: 25.8.1999 - 4447/28 md.)

Yaşlılık aylığından yararlanabilmek için sigortalının:

Yazılı talepte bulunması, talepte bulunduğu tarihte prim ve her türlü borçlarını ödemiş olması,

Kadın ise 58. erkek ise 60 yaşını doldurmuş ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması şarttır.

Kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını dolduran ve en az 15 tam yıl prim ödeyen sigortalılara da kısmi yaşlılık aylığı bağlanır.

Ayrıca, tarımda çalışanlar ve kendi hesabına çalışanların emeklilik hakkını 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre, Kanunun belirlediği primi ödemiş olan ve 25 tam yıl ya da 9.000 gün prim ödemiş 58 yaşını doldurmuş kadın ile 25 tam yıl ya da 9.000 gün prim ödemiş 60 yaşını doldurmuş erkek emekli aylığı almaya hak kazanmaktadır. Ayrıca, 60 yaşını dolduran kadınlar ile 62 yaşını dolduran erkekler ve en az 15 tam yıl prim ödeyen sigortalılara da kısmi emeklilik aylığı bağlanır.

3.2. Sosyal Yardımlar

Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Genel Müdürlüğü ile 1986'da yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında fakr-ü zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan (2022 sayılı kanuna göre aylık alan kişiler dâhil) yaşlılar Vakıftan yararlanmaktadır.

Türkiye'de 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin yoksul kesimler üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla 500 milyon dolarlık Dünya Bankası kredi katkısı ile “Sosyal Riskin Azaltılması Projesi” uygulaması başlatılmıştır. Bu bağlamda projeden, kısa dönemde krizden etkilenen yoksul kesimlere acil yardım yapılmakta, orta ve uzun dönemde ise, şartlı nakit transferi hayata geçirilerek gelir ve istihdam artırıcı mikro projeler desteklenmektedir.

65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına 2001 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 705.108 kişiye yaşlılık, 62.789 kişiye malullük. 180.548 kişiye sakatlık olmak üzere

toplam 948.517 kişiye Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Genel Müdürlüğü ne bağlı vakıflar tarafından sosyal yardım yapılmıştır.

3.3. Sosyal Hizmetler

Sosyal refah ve yaşlıya verilen sosyal hizmetler çerçevesinde sosyal refah kavramı, modernleşme sürecinin hızlı sanayileşme ve kentleşme olgusu ile ailenin fonksiyonlarının toplum tarafından üstlenilmesi sonucu, bireylerin yaşam standartlarını korumayı ve yükseltmeyi amaçlayan hizmetlerin tümünü içermektedir.

Tüm dünyada ve ülkemizde de tıbbın ilerlemesi sonucu, insan ömrünün uzaması ile yaşlı nüfusta artış gözlenmektedir. Ayrıca, sanayileşme ve kentleşme süreci içerisinde geniş ailenin çekirdek aileye dönüşmesi, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç, kadının çalışma hayatına girmesi, geleneksel kültür ve değerlerdeki değişimler yaşlıların aile içindeki eski rolünü yitirmesine neden olmakta, yaş prestij sağlayan bir öge olmaktan çıkmakta, kuşaklar arasındaki farklılıklar nedeniyle de yaşlıların evde bakımı büyüyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda belirtilen nedenlerle her geçen gün sayıları artan, sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde bulunan muhtaç yaşlı kişilerin, huzurlu bir ev ortamı içinde yaşantılarını devam ettirmelerini, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunmasını, sosyal ilişkilerinin geliştirilmesini ve devam ettirilmesini, huzur, güven ve refah içinde yaşamalarını sağlamak amacıyla huzurevlerinin açılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Sosyal hizmetin çeşitli gönüllü kuruluşlarla ve kamu kuruluşları tarafından dağıtık ve programsız yürütülmesi karşısında verilen hizmetlerin bir şemsiye altına alınması amacıyla 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun 3., 4., 9., 10., 34. ve 35. maddelerinin farklı fıkralarında yaşlılarla ilgili sosyal hizmet uygulamalarına yönelik hükümler yer almaktadır.

2828 sayılı kanunun 34. ve 35. maddeleri doğrultusunda hazırlanan ve 3 Eylül 1997 tarih ve 23099 sayılı Özel Huzurevleri ve Yaşlı Bakımevleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

Özel Huzurevleri ve Yaşlı Bakımevleri Yönetmeliği hükümleri gereği, 55 ve daha yukarı yaşlarda olup sosyal ve/veya ekonomik yönden yoksunluk içinde bulunan, kuruluş bakımına ihtiyacı olan yaşlı bireylerin özel huzurevlerinde, özel bakıma ihtiyaç duyan yaşlıların ise bakımevlerinde bakım ve korunmaları sağlanmaktadır.

Özel Huzurevi hizmeti veren kuruluşlar üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar;

- Dernek ve vakıflara ait kuruluşlar,
- Azınlıklara ait kuruluşlar,
- Gerçek kişilere ait kuruluşlardır.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarındaki Hizmetler

2828 sayılı kanunun 34. ve 35. maddeleri doğrultusunda 19422 sayılı “Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik” 05.04.1987 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte, kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde açılacak huzurevlerinin kuruluş, çalışma, fiziki şartlar, personel şartları, teftiş ve denetim işlem ve esaslarını mevcut mevzuata uygun bir şekilde belirleyerek, çağdaş anlayış ve şartlara uygun düzeyde hizmet vermelerini sağlamak amaçlanmıştır.

T.C. Emekli Sandığı 5434 sayılı Kanununa göre, yaşlılara dönük hizmet uygulamaları Dinlenme ve Bakımevleri aracılığı ile yürütülmektedir.

Sandık yaşlılara yönelik hizmetlerini. 1985 yılında hizmete açılan 570 kapasiteli İstanbul Etiler Dinlenme ve Bakımevi ile 2001 yılında hizmete açılan 1125 kapasiteli İzmir- Narlıdere Dinlenme ve Bakımevi aracılığıyla sürdürmektedir.

Dinlenme ve Bakımevlerinde kalan yaşlılardan sürekli ya da geçici olarak yatağa bağımlı veya fiziksel - zihinsel gerilemeleri nedeniyle özel ilgi, destek ve korumaya gereksinim duyanların bakım ve rehabilitasyonlarını sağlamak için özel bakım üniteleri de mevcuttur.

İstanbul Etiler Dinlenme ve Bakımevinin normal bakım bölümünde 526, özel bakım bölümünde 44 olmak üzere toplam 570 yaşlıya; İzmir Narlıdere Dinlenme ve Bakımevi'nin normal bakım bölümünde 816, özel bakım bölümünde 309 olmak üzere toplam 1125 yaşlıya hizmet verilmektedir.

2002 yılı Ocak ayında da Ankara'da 316 kapasiteli 75. Yıl Dinlenme ve Bakımevi hizmete açılmıştır. Bakımevi'nin, "Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Ünitesi"nde havuz, tedavi odaları, fiziksel aktivite salonları, sağlık ünitesi, hobi odaları, çok amaçlı salon, kütüphane okuma odaları, pastane yemek salonları ile 9 adet dinlenme odası ve çarşı yer almaktadır.

T.C. Emekli Sandığı bir yandan kurum bakım hizmetini nicel-nitel olarak geliştirirken, diğer yandan yaşlılara dönük alternatif hizmet modellerini araştırmaktadır. T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünce düşünülen "Yaşlılara Evde Bakım. Destek ve Yardım Hizmetleri" projesi doğrultusunda. Ankara Bahçelievler ve Aşağı Ayrancı Semtlerinde oturan 300 yaşlı ile bir araştırma yapılmış, araştırmada yaşlıların ihtiyaçları ile beklenen hizmet türleri arasında paralellik görülmüş, araştırma sonucuna bağlı olarak, hazırlanan projede:

- Acil Sağlık hizmetleri,
- Gündüzlü hizmet merkezleri,
- Temizlik hizmetleri,
- Sosyal etkinlikler,
- Evlere yemek servisi,
- Tamirat, tadilat işleri ile ilgili hizmetlerin sunulması planlanmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarında: talebin yüksek olması nedeniyle "Gündüzlü Hizmet Merkezi" projesi de hazırlanmıştır.

Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sağlık İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet gösteren Türkiye genelindeki tek huzurevi, Manisa ilindeki Salihli huzurevidir. 1983 yılında faaliyete başlamıştır. Huzurevinin kapasitesi, 50 yaşlı olup, şu anda 25 yaşlıya hizmet verilmektedir. Yaşlıların gereksinimlerinin karşılanması, hizmette etkinliğin ve iş mükemmelliğinin sağlanması amacıyla Huzurevinin ISO-9002 kalite belgesi alma girişimleri sonucu gerekli eğitim çalışmalarına başlanılmıştır.

Bazı illerdeki Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerinin katkılarından da yararlanmak suretiyle huzurevindeki yaşlılara temel gereksinimlerinin yanı sıra eliş kursları, kütüphanede kitap okumaları sağlanmakta, özel günler için sosyal aktiviteler düzenlenmekte, psikolojik ve sosyal sorunlar dinlenmekte, gezi ve eğlence tertiplenmektedir.

Ulaştırma Bakanlığı ülkemizde ulaşım ve haberleşme hizmetlerini götürmekle görevli olup, kendine bağlı kurum ve kuruluşlar aracılığı ile de aşağıda belirtilen hizmetleri yaşlı bireylere götürmektedir.

Mektup postası gönderilmesi yönetmeliğinin 48. maddesine göre Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünce yayımlanan kitap, broşür ve diğer yayınlar kuruluş tarafından yurtiçinde indirilmiş ücretle kabul edilmektedir.

Emekli Sandığından maaş alan 60 yaş ve üzeri emekli, dul, yetim ve beden özürlülerden isteyenlerin maaş ve vergi iade tutarları konutta teslim havale olarak ödenmektedir.

Ulaştırma Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren İstanbul'da 150 kapasiteli bir huzurevi bulunmaktadır. Kuruluştan, ülke genelinden emekli mensuplar yararlanmaktadır.

Yurtiçi yolcu taşımaları hizmetlerinden 60 yaş ve yukarısına yüzde 20 indirim uygulanmakta ve aylık indirimli Tren tur kartı ile sınırsız seyahat imkanı verilmektedir.

Uluslararası yolcu taşıma hizmetlerinde sadece Balkan Ülkeleri Demiryolu idarelerinin üye olduğu ülkelerde Güney Doğu Avrupa İdareleri Ortak Yolcu Tarifesi kapsamında ihdas edilen hizmet ücretleri 60 yaş ve üstündekiler için yüzde 20 indirim uygulanmaktadır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Hizmetler 2828 sayılı Kanunun 15. maddesi doğrultusunda 24325 sayılı Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği 21.02.2001 tarihinde Resmi Gazete de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmelik hükümlerine göre, huzurevlerine, maddi ve sosyal yönden yoksunluk içinde olan, ancak günlük ihtiyaçlarını (yeme, içme ve tuvalet gibi) bağımsız olarak karşılayabilen, sürekli tıbbi bakım ve tedavi gerektiren ağır bir hastalık veya sakatlığı bulunmayan, akıl ve ruh sağlığı yerinde 60 yaş ve daha yukarı yaştaki kişiler alınmaktadır.

Huzurevlerine, ekonomik gücü yerinde olmayan, kanunen kendisine bakmakla yükümlü kimsesi bulunmayan ya da kanunen kendisine bakmakla yükümlü kimsesi olan fakat yükümlülerin ekonomik gücü yeterli olmayan yaşlılar ücretsiz, ekonomik gücü yerinde olan ancak sosyal yoksunluk içinde bulunan yaşlılar ücretli olarak kabul edilmektedirler.

Huzurevlerinde kalan yaşlıların günlük ihtiyaçlarının (yeme, içme, barınma ve temizlik gibi) karşılanmasının yanı sıra, tıbbi bakım ve tedavilerinin yapılması, psikolojik ve sosyal kaynaklı sorunlarının çözümünde yardımcı olunması, sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi, zamanlarının değerlendirilmesi, aktivitelerinin devamının sağlanması, ayrıca besin harcama oranları ve sağlık durumları göz önüne alınarak uygun tarzda beslenmelerini temin amacıyla gerekli tüm hizmetler, doktor, sosyal hizmet uzmanı psikolog, diyetisyen, fizyoterapist ve hemşire gibi ihtisas sahibi elemanlar tarafından koordineli bir biçimde verilmeye çalışılmaktadır.

Huzurevlerinde ücretli kalmakta olan yaşlılardan alınacak bakım ücretleri, her mali yılda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nce tespit edilen miktarlar üzerinden aylık olarak tahsil edilmektedir. Bu ücretlere yeme, içme, barınma ve her türlü bakım giderleri dahil bulunmaktadır.

“Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkındaki 1005 Sayılı Kanun” uyarınca İstiklal Madalyası verilerek maaş bağlanan kişiler, bu gelirlerinden başka hiçbir yerden aylık ve geliri olmamak şartıyla, varsa eşleriyle birlikte huzurevi erinde ücretsiz olarak kalmaktadır.

Huzurevi erine alındıktan sonra zaman içinde bazı yaşlılarda bedensel ve zihinsel fonksiyon kayıpları nedeniyle sürekli yatağa bağımlı hale gelme veya kontrol altında bulundurulma sorununun ortaya çıkması, ayrıca, evlerinde bu duruma düşmüş, aile yanında bakımı güçleşen yaşlıların bakım ve korunmalarının sağlanması, özel bakım hizmetlerini gerekli kılmıştır.

Bu nedenle. 60 yaşın üzerinde akıl ve ruh sağlığı yerinde, bulaşıcı ve habis tümöral ya da sürekli tedavi gerektiren bir hastalığı bulunmayan yatağa bağlı (yatalak, felçli ve sakat) yaşlıların bakım ve korunmalarını sağlamak amacıyla, huzurevleri bünyesinde özel bakım bölümleri açılmıştır.

3.4. Yaşlı Dayanışma Merkezlerindeki Hizmetler

Yatılı kurum bakımına gereksinim duymayan ve ekonomik-sosyal durumu ne olursa olsun ev ortamında yaşayan yaşlıların sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak ve onların izole edilmelerini engellemek amacıyla Yaşlı Dayanışma Merkezleri (YDM) açılması yönünde çalışmalar başlatılmıştır.

2828 sayılı Kanunun 9. maddesinin "j" fıkrası gereği açılan bu merkezler yaşamını evde yalnız veya ailesi ile birlikte sürdüren yaşlıların boş zamanlarını değerlendirmelerine yardımcı olmak, yaşam koşullarını iyileştirmek, günlük yaşamla ilgili etkinliklerine yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, kendi olanakları ile karşılamakta güçlük çektikleri konularda destek hizmetleri vermek, sosyal ilişkilerini ve aktivitelerini artırmak amacını taşımaktadır.

4.ARAŞTIRMANIN AMACI

Niğde il merkezinde devlete bağlı huzurevinde kalan kimsesiz ve yardıma muhtaç yaşlıların mevcut durumlarını, hayata bakış açılarını ve gelecekle ilgili beklentilerini ortaya koymak ve çıkan sonuçların daha önceden yaşlılık konusunda bazı kuramlara uygunluğunu test etmektir.

5. YÖNTEM

Durum saptamasına yönelik tanımlayıcı ve kesitsel olarak planlanan bu çalışma bir alan araştırması olup yarı yapılandırılmış görüşme(mülakat) tekniği uygulanarak veriler toplanmıştır. Daha sonrada huzurevinde kalan yaşlıların kurumla ilgili görüşleri, hayata bakış açıları ve gelecekle ilgili beklentileri derinlemesine ve ayrıntılı olarak betimleyici bir yaklaşımla analiz edilmiş ortaya çıkan sonuçlar tablolastırılarak yorumlanmıştır.

6. BULGULAR

Tablo 6.1. Yaşlıların huzurevine gelmeden önceki huzurevi görüşleri

	Katılımcı Sayısı	%
Düşkünlere bakılan yer	4	28,6
Yaşlıların bir arada yaşadığı yer	5	35,7
Güvenli, profesyonel bir yardım alınabilecek bir yer	3	21,4
Diğer	2	14,3

Tabloya göre yaşlıların % 35,7'si huzurevine gelmeden önce huzurevini yaşlıların yaşadığı bir yer olarak görmüşlerdir. Geriye kalan kısımlara baktığımız zaman ise; % 28,6'sı huzurevini düşkünlere bakılan bir yer olarak görürken, %21,4'lük kısmı ise güvenli ve profesyonel bir yer olarak görmüşlerdir.

Tablo 6.2. Yaşlıların şu anda huzurevinden memnun olma durumları

	Katılımcı Sayısı	%
Hiç memnun değilim	1	7,1
Memnun değilim	3	21,4
Kararsız	2	14,3
Memnunum	8	57,1

Tabloya göre yaşlıların % 57,1'i şu anda huzurevinde bulunduğundan memnundur. Ancak %21,4'lük kısım ise huzurevinden memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumda kararsız kalan kısım ise hiç memnun değilim yüzdesinden daha fazladır. % 14,3'lük kısmı kararsızım yanıtı oluşturmaktadır.

Tablo 6.3. Yaşlıları huzurevinde rahatsız eden durumlar

	Katılımcı Sayısı	%
--	------------------	---

Huzurevi sakinleri	1	7,1
Kendisi	3	21,4
Toplunun huzurevine bakışı	1	7,1
Diğer	2	14,3

Tabloya göre yaşlıların % 21,4'ü huzurevinde kendisinde rahatsız olmaktadır. % 7,1'lik kısma baktığımızda ise iki cevabında etkili olduğunu görmekteyiz bunlar, huzurevi sakinleri ve toplumun huzurevine bakışı oluşturmaktadır.

Tablo 6.4. Yaşlılara göre huzurevinde kalan yaşlılara bulunması gereken özellikler

	Katılımcı Sayısı	%
Her şey yolunda, bir sorun yok	6	42,9
Daha neşeli ve canlı olmalı	1	7,1
Daha bilinçli ve kültürlü olmalı	4	28,6
Daha sakin, abartısız olmalı	3	21,4

Tabloya göre yaşlıların % 42,9'una göre huzurevinde kalan yaşlılar için bir sorun bulunmamaktadır. Ancak % 28,6'lık kısım yaşlıların daha bilinçli ve kültürlü olması gerektiği düşüncesine varmaktadır. Geriye kalan % 21,4'lük kısım ise yaşlıların daha sakin ve abartısız olması gerektiği düşüncesindedirler.

Tablo 6.5. Yaşlılara göre huzurevinde kalan yaşlıların en çok hoşlandıkları şeyler

	Katılımcı Sayısı	%
Gezmek	4	28,6
Yemek yemek	2	14,3
Biriktirmek	-	-
Ziyaret edilmek	8	57,1
Çocuklarıyla vakit geçirmek	2	14,3
Eğlenmek	3	21,4
İbadet etmek	4	28,6
Kültürel faaliyetlere katılmak	4	28,6

Tabloya göre yaşlıların % 28,6'sı huzurevinde en çok gezmekten, ibadet etmekten ve kültürel faaliyetlere katılmaktan; % 57,1'i de ziyaret edilmekten hoşlanmaktadır. Ancak %14,3'lük gibi az bir değeri yemek yemek ve çocuklarıyla vakit geçirmek gibi faaliyetlerden hoşlanmaktadır.

Tablo 6.6. Yaşlıların huzurevinde kalırken en çok özlediği şey

	Katılımcı Sayısı	%
Aile, çocuklar	3	21,4
Gezmek	1	7,1
Eş	1	7,1
Özgür olmayı	1	7,1
Akrabaları	1	7,1
Can sağlığını	1	7,1
Yalnız olmayı	1	7,1
Torunları	1	7,1
Diğer	1	7,1

Tabloya göre yaşlıların % 21,4'ü en çok aile ve çocuklarını özlemektedir. Geriye kalan %7,1'lik kısımları ise gezmek, eş, özgür olmak, can sağlığı gibi durumlar oluşturmaktadır.

Tablo 6.7. Yaşlılara göre yaşlıların saygı görme nedenleri

	Katılımcı Sayısı	%
Bilgili oldukları için	3	21,4
Güçsüz oldukları için	4	28,6
Çaresiz oldukları için	4	28,6
Yaşça büyük oldukları için	13	92,9
Tecrübeli oldukları için	7	50,0
Gösterilmemeli	-	-

Tabloya göre yaşlıların % 92,9'u yaşlıların yaşça büyük oldukları için saygı görmesi gerektiğini düşünmektedir. % 50'lik kısmı ise yaşlıların daha tecrübeli oldukları için saygı görmesi gerektiği düşüncesindedirler.

Tablo 6.8. Yaşlılara göre yaşlılarda bulunması gereken özellikler

	Katılımcı Sayısı	%
Bilgelik	5	35,7
Canlılık	1	7,1
Anlayış	10	71,4

Saygınlık	5	35,7
Üretkenlik	2	14,3
Çalışkanlık	-	-
Sakinlik	8	57,1
Tok gözlülük	2	14,3
Diğer	3	21,4

Tabloya göre yaşlıların % 71,4'ü yaşlıların anlayışlı olması gerektiğini düşünmektedir. %57,1'lik kısmı yaşlıların sakin olması gerektiğini düşünürken, %35,7'lik kısmı ise yaşlıların saygınlık ve bilgelik seviyelerinin iyi olması gerektiğini düşünmektedirler.

SONUÇ

Ailenin kent içindeki farklılaşması ile birlikte yaşlının konumu da zorunlu olarak değişmiştir.

Geleneksel toplumda bilginin merkezi olan yaşlı, modern toplumda bu görevi yerine getirememekte ve bir statü kaybına uğramaktadır. Bunun yanında hızla değişme, yaşlının sahip olduğu bilgiyi de geçersiz kılmaktadır. Durum böyleyken, kent hayatı yaşlıyı yalnızlaştırmakta ve evlatları ile ilişkisinde kuşak çatışmaları yaşamasına sebep olmaktadır.

Bulgularımızı özetlemek gerekirse; Yaşlıların huzurevine gelmeden önceki huzurevi görüşlerine bakıldığında; yaşlıların % 35,7'si huzurevine gelmeden önce huzurevini yaşlıların yaşadığı bir yer olarak görmüşlerdir. Geriye kalan kısımlara baktığımız zaman ise; % 28,6'sı huzurevini düşkünlere bakılan bir yer olarak görürken, %21,4'lük kısmı ise güvenli ve profesyonel bir yer olarak görmüşlerdir, Yaşlıların şu anda huzurevinden memnun olma durumları ise, yaşlıların % 57,1'i şu anda huzurevinde bulunduğundan memnundur. Ancak %21,4'lük kısım ise huzurevinden memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumda kararsız kalan kısım ise hiç memnun değilim yüzdesinden daha fazladır. % 14,3'lük kısmı kararsızım yanıtı oluşturmaktadır. Yaşlılara göre huzurevinde kalan yaşlıların en çok hoşlandıkları şeylere baktığımızda ise, yaşlıların % 28,6'sı huzurevinde en çok gezmekten, ibadet etmekten ve kültürel faaliyetlere katılmaktan; % 57,1'i de ziyaret edilmekten hoşlanmaktadır. Ancak %14,3'lük gibi az bir değeri yemek yemek ve çocuklarıyla vakit geçirmek gibi faaliyetlerden hoşlanmaktadırlar.

Özetle, modern toplumun yarattığı farklılaşma süreci içinde ortaya çıkan huzurevleri, ailenin çekirdek aileye dönüşmesi ve ayrıca yaşlı bakımının profesyonel hizmet gerektirmesi, ailenin çalışma hayatı sebebiyle bu hizmeti verememesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunun yanında kendi sorumluluğunu taşıması beklenen modern yaşlı, kimseye yük olmak istememesinden dolayı modern bir kurumdan yardım talep edecek ve bu ihtiyaç da huzurevi organizasyonlarında profesyoneller tarafından karşılanacaktır.

KAYNAKÇA

- ALKAN, A.T. (1999), Bir Düğün Gecesi Denemesi, Düşünen Siyaset, Esin Sanat Felsefe Yayıncılık, Ankara.
- AYAN, D. (1999), Deprem: Ölümün Jeo-Sosyolojik Ontolojisi Üzerine, Düşünen Siyaset Ankara.
- BACANLI, Hasan.2013 Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişim Psikolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.
- CANATAN, Ayşe (2008), Sosyal Yönleriyle Yaşlılık, Palme Yayıncılık, Ankara.

- CİMETE, G. (2002), Yaşam Sonu Bakım, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- CİRPUT, Hayim (1997), İstanbul Kentinde Farklı Sosyo-Ekonomik Kültürel Düzeylerde Yaşlılık İle İlgili Sorunlar, Tez, İstanbul.
- ÇOBANLI, C. ve SALT, A. (2001), Dharma Asikopedisi, Dharma Yayınları, İstanbul.
- DÖKMEN, U. (2003), Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Var Olmak, Gelişmek Uzlaşmak, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- ERDOĞDU, M.Y. ve ÖZKAN, M. (2007), "Farklı Dini İnanışlardaki Bireylerin Ölüm Kaygıları ile Ruhsal Belirtiler ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler", İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 14 (3): 171-179.
- ERİNÇ, Sıtkı M. (2008), Toplum ve İnsan, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- GEÇTAN, E. (1984), İnsan Olmak: Varoluşun Bireysel ve Toplumsal Anlamı, Adam Yayıncılık, İstanbul.
- GEÇ GÜNEŞ, G., DEMİRCİOĞLU, N. ve KARAOĞLU, L. (2005), "Malatya Şehir Merkezinde Yaşayan Yaşlı Kadınların Günlük Yaşam Aktiviteleri, Sosyal ve Psikolojik Fonksiyon Düzeyleri", Türk Geriatri Dergisi, 8(2):78-83.
- HÖKELEKLİ, H. (1991), Ölümle İlgili Tutumlar ve Dini Davranış; İslami Araştırmalar Dergisi.
- HÖKELEKLİ, H. (1992), Ölümle İlgili Tutumların Dini Davranışla İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Derneği.
- İNAM, A. (1999), Olabileceğini Olmada Ölümün Yeri, Düşünen Siyaset, Esin Sanat Felsefe Yayıncılık, Ankara.
- KAYA, M. ve ASLAN, D. (2007), Ankara'da Bir Sağlık Ocağı Bölgesinde Yaşayan yaş Ve Üzeri Bireylerin Sosyal Yaşama Katılım İle İlgili Bazı Davranışları Ve Yaşam Kalitesi İle İlişkisi, 11. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Özet Bildiri Kitabı.
- KILIÇBAY, M.A. (1999), Yaşamın Amacı Olarak Ölüm, Düşünen Siyaset Dergisi.
- ONUR, Bekir (2011), Gelişim Psikolojisi (Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm), İmge Yayınevi, Ankara
- ŞENOL, C. (1989), "Ankara İlinde Kurumlarda Yaşayan Yaşlılarda Ölümle İlişkin Kaygı ve Korkular", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- YALOM, I. (2000), Varoluşçu Psikoterapi, Çev: Babayiyit İ.Z., Kabalcı Yayınları, İstanbul.